

अथ

४२
७

चमत्कारचिन्तामणिः

४२
७

नारायणविरचितः

Chamatkar Chintamani

४२
७

X

४२
७

चमत्कारचिंतामणौ प्रारम्भः पत्रसख्या ॥१६॥ पत्र ७

४२
७ ✓

X

॥ श्रीगंगोशा यनमः ॥ गंगोशं शिवं भास्करं रामचंद्रं भवानीं प्रणम्या यदीकां सुरम्यां ॥ वम।
 त्कारचिंतामरौर्देवदेवि प्रमोदाय धर्मेश्वरः संवदतीति ॥ १ ॥ अथ लग्नभावकुरादलिकायां जात
 कोक्तभावफलज्ञानाय च मत्कारचिंतामरिणिविवक्षुर्नारायणाचार्यः प्राक् शीघ्रतनिर्विघ्नपरि
 समात्यर्थं श्रीकृष्णप्रणामरूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यायेति वदति ॥ लसत्पीतपट्टावरं कृष्ण
 वंदं मुद्राराधया लिङ्गितं विधत्ते ॥ घनं संप्रणम्या नारायणारख्यं शुभमत्कारचिंतामरिणं संप्रवक्ष्ये ॥
 अत्रास्मिन् ग्रन्थारंभसमये नारायणानामावाये हलसंघो भूमानपीतवर्णं पट्टावरं यस्पतं विधत्ते ॥
 घनं मेघमिव राधया लिङ्गितं कृष्णचन्द्रमिवाल्पादकं श्रीकृष्णं संप्रणम्या काय ॥ वाङ्मनोभिर्नत्वा च
 मत्कारचिंतामरिणं नाम ग्रन्थं संप्रवक्ष्ये सम्पक्प्रकारेण राधया मीत्यर्थः ॥ पुनर्वालये विंदं भजन ॥

कृष्णत्वं किरीजालकोलाहलात्पलसत्पीतवासो वसानं चलेतम् ॥ यशोदांगरो योगिना
 मप्यगम्य भजे हमुकंदं घनं श्यामवर्णम् ॥ २ ॥ २ ॥

पूर्वोक्तं प्रकटयति ॥ २ ॥ कुरादिति करण

तः शब्दायमानस्य किं किरीजालस्य कटिवद्धसुदृघं टिका समूरस्य कोलाहलेन तं कुरात्कारेणा
 व्युत्तं तच्छब्देन नानसंवालसत्पीतवासो वसानं शोभ ॥ १ ॥ मानपीतं वरं धारयंतं योगिनामप्यगम्यमपि
 प्रत्युमशक्यमपि यशोदांगरो वलतंगच्छतं ॥ घनवद्भ्यामवर्णं कृष्णरूपं मुकंदमहं भजे ॥ योगिभिरप्रा
 प्यं यशोदांगरो यदन्तम् ॥ श्रीकृष्णवंदं मनसा स्मरामीति स्वमूढाग्यातिशयोक्तिः ॥ २ ॥ अथ प्रयोज
 नं वदन् ग्रन्थं विशिनष्टि ॥ चतुरिति ॥ मरान्वो धो ज्ञानयस्माच्चतुर्लक्षमिति ज्योतिः शास्त्रमुच्चैः प्रमथ्यैव स
 म्यग्विचार्य ॥ विद्वज्जनानां देवज्ञानामानंदरेतोः सुस्वार्थपरं अष्टयुक्तिभिः पदलालितैरम्यं मुदं संक्षिप्त

मुदं गप्रयोतं वेद्यं चतुर्भिरिति
 मुदं गप्रयोतं वेद्यं चतुर्भिरिति
 मुदं गप्रयोतं वेद्यं चतुर्भिरिति

सु ४ यतः ६

मसिं करोमि ॥ लज्जिहापटै विलुह रतिपिंगलोक्तवान्नाघपादे छंदोभंगः शंकनीयः ॥ चतुर्लस
कं ज्योतिषं भूरीभेदमित्येकं वा प्रथमपादः पठनीयः ॥ ३ ॥ अथ भावफलं कथयामीति प्रतिजानीते ॥ नवे
रेवेवरा रति ॥ भवकस्थाः खेचराग्रहानवेत्स्यापि ते भवके राशि मंडले किंचित्फलमित्यर्थः तथा ग्रहा
अपि स्य ॥ दृग्गणित साधिता अत्स्यापि ते ग्रहे द्वैः किम् ॥ अभावोदित भावस्य दृष्टि विना साधिता
ग्रहस्पष्टतापि कान किंचित्करोत्यर्थः ॥ तस्मादादौ स्पष्टाः खेरास्तन्वादि भावाश्च साध्या रति भावः ॥
अत्र ग्रह भावस्य दृष्टी करण हेतु प्रयोजनमुच्यते इति शेषः फलैरेव जंतोः सर्वे ज्ञायते तस्मात्तानि ग्रह भा

चतुर्लस ज्योतिर्महा बोध मुच्येः प्रमथ्यै विविद ज्ञानानंद हेतोः ॥ परं युक्तिरस्य तु संक्षिप्त शब्दं भुजंग प्रया
तं प्रबंधं करोति ॥ ३ ॥ नवे रेवेवरा स्यापि ते किं भवके नवे तस्य दृग्गः स्यापि तेः किं ग्रहे द्वैः ॥ अभावोदि
ताः स्पष्टता को जहेतुः फलैरेव सर्वे बुवेतानि तस्मात् ॥ ४ ॥ तनु स्योर विसृंग यष्टि विध ते मनः सत पेदा
रहा यादिवर्गात् ॥ तनुः पी ज्यते वा तपिते न नित्यं स वै पर्यटन रूपा सवृद्धिं प्रयाति ॥ ५ ॥ श्री गणेश ०

वफलानि बुवे कथयामि ॥ ४ ॥ तत्रादौ रेवेस्तन्वादि भावफलानि कथयति ॥ तनु स्योर विरिति ॥ यस्य तनु स्यो
लग्न स्योर विसृंग यष्टि मुखे स्वरूपं विध ते ॥ दारदायादवर्गा त्स्त्री पुत्र स मूहान्मनः संपे त
त्संतापं प्राप्नुयात् ॥ वात वि तेन वायु युक्तपितेन ॥ ५ ॥ वपुः शरीरं पी ज्यते तथा स पुरुषः पर्यटन
देश देशांतरे गच्छति नित्यं निश्चितं लहा सवृद्धिं धनं नूनाधिकं त्वे प्रयाति प्राप्नोति ॥ ६ ॥ धने यस्य भानुरि
ति ॥ यस्य नरस्य लग्न भावकुरा उल्लिकायां धने लग्न द्वितीये स्थाने भानुः सूर्यः स पुरुषो भागपाधि
कः अष्ट भागं स्यात्

च० टी०
२

ध० २

चतुष्पातसुखं गजाम्बादि सौख्यं लभेदिति शेषः । वपुनः स्वदेवं सद्यवे याति गच्छति । भधर्मादि विषये व्ययं कुर्यादिति भावः ॥ जाययानि मिते भूते या कुडुं वे स्ववै विषये कलिः कल हो जायते भवेदित्यर्थः तथारभस्पहे । तो प्राणो गल्पा क्रियायि निष्फला याति ह तो पियत्मा दुद्यमः स्वाहंकारेणानिः फलः स्यादित्यर्थः ॥ २ ॥ तृतीयद ति । जन्मकाले तृतीये यदा हर्मणिः सूर्यस्तदा सपुरुषः प्रतापो धि को यस्मिन्नेता दशं विक्रमं पराक्रमं आत्त नौ वि ति सारयति । वपुनः सोदरैर्नर्तते भिस्तप्यते संतापमाप्नुयात् । तीर्थवारी तीर्थगमनशीलो भवेत् । संगरे संग्रामे सदारिद्र्यः

३३

धने यस्य भानुः सभाग्याधिकः स्यात् चतुःपात्सु सखं सद्यवे स्वंप्रयाति ॥ कुडुं वे कलिर्जायते जाय यापि क्रिया निष्फला याति राभस्पहोतोः ॥ २ ॥ तृतीये यदा हर्मणिर्जन्मकालात् प्राप्तायाधिकं विक्रमं चात्तनोति ॥ तदा सोदरैस्तप्यते तीर्थवारी सदारिद्र्यः संगरे शं नरेशात् ॥ ३ ॥ तृतीये दिने शो । ति शो भा । धिकारात् जनः सलभेदिग्रहं वंधुतेपि ॥ प्रवासी विपश्चाहवे मानभंगकदाचिन्ततश्चंति भायाति चेतः ॥ ४ ॥

शत्रुनाशः तथानरेशान्त्पाष्टं कल्पाशं स्यादित्यर्थः ॥ ३ ॥ तृतीये दिने शरति । तृतीये सुखभावे दिने शो विद्यमाने जनो मनुष्योऽतिशोभाधिकारादतिशोभाकारो यो धिकारो द्रव्यसंपल्लोकमान्यता रूपस्तस्माद्धर्तौ वंधुतः स्वजनेभ्योपि किमुतान्येभ्यो विग्रहं कलहं तथा विपश्चाहवेशत्रुसंग्रामे मानभंगस्तभेदाप्नोति । प्र वासी विदेशगमनशीलो भवेत् । तथा तस्मै चेतोमानसंकदाचिन्तशंतिभजे तदा व्याकलं स्यादित्यर्थः ॥ ४ ॥ सुतस्थान गदति । भास्करे सुतस्थानगे पंचमगे सति नरः पूर्वजापत्पतापी पूर्वजस्य प्रथमजातस्यापत्स्य पुत्रस्य तापी संतापस्तन्मरणादुपशान्तजो दुःखवा प्राप्नुयादित्यर्थः ॥

रामः

२

मां २ प्रीतिः २ श ४ डः ५

मंत्रा एव विधायस्येति। आगमशास्त्रवेत्तानीति शास्त्रज्ञोपि प्राप्तादीनां सावधानः। संचको इव्यसंचयक इ
वेदिति शेषः। तथा तस्मिन्निर्वृद्धिः कुशादिति सूक्ष्मवस्तु विचारिणि। वंचनेऽपरपुरुषप्रतारणो रतिः कोउरो
गादिजकुक्षिप्यभिभवामृति भविनीयासेवादिति सर्वत्रान्वयः। ५। रिपुध्वंसकृदिति यस्य षष्ठेरिपु भवने भा
स्करः स रिध्वंसकृदुच्चातीत्यात्। तथा राजतो राजदंडविमिलयामित्रतो वामित्रकायहेतोर्वी व्ययं इव्यक
यंत नोति कुर्यात्। तीर्थप्रयागे यात्रायां मिषादैर्भिल्लहेतुभिर्विषादंडः खं करोति मार्गे चौरं हतं लुंठनवशादः
खं प्राप्नुयादित्यर्थः। मातुः कुले मातृवंशे तथा चतुष्पादतो अश्वदिवाप्यद्विपतिः। अथ वामातृकुला

सुतस्थानगे पूर्वजापत्यपीडा कुशाग्रामतिर्भास्करमंत्रविद्यः। रतिर्वंचने संचकोपि प्रमादी मृतिः
कोउरो गादिजा भविनीया। ५। रिपुध्वंसकृदस्करो यस्य षष्ठे तनोति व्ययं राजतो मित्रतो वा कुले
मातुः पञ्चेतुष्पादतो वा प्रयागे निषादैर्विषादं करोति। ६। कनाथो यदा कनया तो जनुः स
प्रियातापनं पिंडपीडा च चिंत। भवेत्तुष्टलब्धिः क्रये विक्रये च प्रतिस्पर्द्धयानैति निद्रां कदाचित्। ७।

दाहनपतनाः शृंगिपशुधाताडः खं भवेदिति शेषः अस्मिन्पाख्याने कुलादिति पाठः। ६। कनाथ इति ४ः ५
यदा कनाथो रचिर्धनयातः सप्तमर्गस्तदानरस्य प्रियातापनं स्त्रीश्लेषः पिंडपीडा वस्वशरीरकष्टचिंता
तत्तदर्थलाभे मनोव्याकुलत्वं क्रये वस्तुसंग्रहणे विक्रये गृहीतवस्तु इव्यविनिमये तुष्टलब्धिः स्वल्पला
भो भवेत्। तथा स्पर्द्धया प्रतिवादीष्यया कदाचिन्न निद्रामेति लभेति हित्यर्थः। ७। क्रियालंपटमिति
अष्टमे मृति भवने भानुः उग्रक्रियालंपटं व्यवहारेती वधूर्तत्वं तमेवं कष्टभाजं क्लेशिनं विधत्ते करोति।

3

ਸ੍ਰ

तथा गोद्रवानामप्यत्यानां दुःखं च संलभेदित्यनेनान्वयः ११

रविर्दिशेति । दादशेगते सौरविनेषु च दोषं मे ददृष्टित्वं पितृव्यापदः पितृव्यभवत्के शाङ्करोति । त
 थाविपद्माहवेशात्रुसंगेजयश्रीः लब्धया लब्धुमिच्छया स्थितिरेकत्रावस्थानं । अर्धप्रदेशे रानिः क्षति
 जायते भवेत् । तथा देहदः खलीयते न शपत्यागत्यते वायथानुभवं व्याख्येयं पितृव्येत्यादौ अर्धप्रदेशे
 पितृव्यापदः पितृमरणात्तुलुं जनां दाहानिः स्यादिति वार्थः ॥ इति रविदादशभावफलम् ॥ अथ चंद्रभा
 वफलम् ॥ विधुर्गोकुलीराति । विधुश्चंद्रो गोकुलीराजगोवर्षकर्क मेषराशिस्थः स न वयस्यो लग्नः ।
 गोधनाध्यक्षं धनाधिकाशिरामानंदलावरापूरं प्रमोदनैः पुराणयुक्तं शेषलग्ने कथितान्तराशौ अध

रविर्दिशेनेत्रो गंचदोषं विपद्माहवेशात्रुसंगेजयश्रीः स्थितिर्लब्धया लब्धुमिच्छया स्थितिरेकत्रावस्थानं । अर्धप्रदेशे रानिः क्षति
 त्रव्यापदो रानिर्ध्वप्रदेशे ॥ १२ ॥ इति रविभावफलम् ॥ वयस्यो विधुर्मंदवीर्यं विधते विशेषे रागो
 कर्कटत्यक्तगोवा । शरीरं दृशं कर्कशं मेषया तोन्यगे न्यायवृत्तुष्टशर्मा जनेतुः ॥ १३ ॥ हिमांशौ व
 सुस्थानगे वासवशं लभे दध्नी लोति लीलो न्पलीनः । कुंडे वेरतिर्जायते तस्य तुष्टा वशं दर्शने या
 ति देवांगनापि ॥ १४ ॥

धर्मधर्मरहितं । शीरादेहं मंदवीर्यं हरि इंधनहीनं जडं मूकं मतिहीनं श्रोत्रहीनं वधिरं
 विधते करोति । १ हिमांशविति । हिमांशौ चंद्रे वसुस्था । नगे द्वितीयगते सति धान्यलाभः शरीरेति सौरव्यं
 मंगनानां विलासः । कीडकुंडे वेस्वबंधुषु तुष्टारतिरत्यप्रीतिर्जायते भवेत् । तथा दर्शने तास्मिन्पुरुषे दृष्टे
 देवांगनापि वशं याति किमुतान्ययोषित् । अति सुंदरः स्यादिति भावः । २ विधौ विक्रमे इति । विधौ ।
 विक्रमे तृतीयेऽहौ विक्रमे रागे पोद्यमेन वित्तं धनमेति प्राप्नोति । भामिन्या सुंदरस्त्रियारंजितो लोभं

पितृव्यभवत्के शाङ्करोति । त

च० टी०
४

धर्मध्वजत्वेन प्रतपोज्वलोयशःशोभितश्च भवेत् । तथा तस्य भ्रातृभवं शर्मसुखं कियच्चिंतयेत् । वृद्धलं क
यथेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ सुखमिति । वंधुगश्चतुर्थस्यो विजन्मा चंद्रो यदा तदा पुरुषो बंधवैः सौख्यं सुत
स्त्रीगरा सुत्रकलत्रसमूहात्सम्पक्तो षंसे तोषंसे देव नृपदारसर्वाधिकारी राजदारसर्वकर्ता । आदि
मे प्रथमे वयसितादृशं सौख्यं नैव यात प्राप्नोति साधिकारोपि सदोद्देगवानिति भावः ॥ ४ ॥ यदा इति यस्ये
हजन्म निषेचमो यदानक्षत्रनाथो विधरस्मै संतानं संतोषं निर्मलां मतिं रत्नत्वाभं भूमिमेव क्षितिमपि
ददाति । तथा कुसीदेन कलांतरव्यवहारेण व्यवसाय एव व्यावसाय उद्यमस्तस्मान्नानाप्रयो बहुवस्तु ।
विधौ विक्रमे विक्रमे रौति वित्तं तपस्वी भवेद्भामिनी रंजितोऽपि । कियच्चिंतयेत्सा हजं शर्मतस्य प्रता
पोज्वलो धर्मिणो वैजयंत्या ॥ ३ ॥ सुखं वंधुगो बंधवैरविजन्मान नृपदारसर्वाधिकारी सदैव वयस्या
दिमे तादृशं नैव सौख्यं सुतस्त्रीगरा तोषमायाति सम्पक् ॥ ४ ॥ यदा षंसे मोयस्य नक्षत्रनाथो ददेत्
स्य संतानं संतोषं मे । मतिं निर्मलारत्नत्वाभं भूमेः कुशीर्देन नानाप्रयो व्यावसायत् ॥ ५ ॥ रिपौ राजते
विगृहेणापि राजा जितास्तेऽपि भूयोरयाः संभवन्ति ॥ कफव्याधयो लंबया च व्ययेन श्रियो विश्रमे
छत्रुतो नो कदाचित् ॥ ६ ॥ ददेद्दारशं सप्तमेशीतस्मिन्नेनित्वं भवेदध्ववाणि ज्यतोऽपि । रतिं स्त्रीजने मि
लाभाः स्युरिति शेषः ॥ ५ ॥ रिपौ राजते इति रिपौ शत्रु भवने । छत्रुगुल्धचेताः दृशस्त्वपक्षे विपसादिभ्यो
विधौ सति राजा विगृहेणासंग्रामेणापि प्रतापो ज्वलः तेजसा कान्ति युतः सन् राजते । अरयः शत्रवो जिताः परा
जिता अपि भूरिशौ वरुधातदग्रे निःप्रतिभा अप्रभा अपि भूयः पुनः संभवन्ति । तथा मातृशीलमस्यास्तीति सत
दत्तदृशो न स्यादिति शेषः ॥ ६ ॥ ददेदिति । सप्तमेशीतरश्मिर्दारशं स्त्रीसुखं । अध्ववाणि ज्यतो विदेशव्यापं
राक्षसित्वमपि ददेत् । दृशस्त्वपक्षे तु स्त्रीजने रतिः तद्भावराणां शक्तिर्ननु तत्सुखमिष्टगुल्धचेताः मिष्टभोजी

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०
३१
३२
३३
३४
३५
३६
३७
३८
३९
४०
४१
४२
४३
४४
४५
४६
४७
४८
४९
५०
५१
५२
५३
५४
५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

रामः
४

सभाविद्यते इति । तस्य गृहे भैषजीभिषजां वैद्यानामियं सभा कायमुद्गोदकानियचेत् । ज्वरमिभू
तत्वे सति तन्निवारणाय वहवौ वैद्याः यत्नवन्तः स्युरिति भावः । कर्हि विद्वारिभूता जलनिदानभवामहा
व्याधयो राजरोगादयो भीतयो जलनिमज्जानभयानि संकुटानि दुर्जनादिजनितबंधूननिदः स्वानि भवे
तीत्येव लेशकृत्कारकः शशीयद्यष्टमस्थो विद्यते भवेदित्यर्थः ॥ ८ ॥ तय इति । यस्य न स्पृतयो भावगो
न कमस्थस्तारकेशश्चंद्रस्तं द्विजा ब्राह्मण क्षत्रिय विशेषं दिनः सुतिपाटकाः प्रजास्तदितरजनाः सुवेति गु
णारोपं कुर्वति । यतो यौवनादेर्यौवनतनत्वं धनित्वं शीलत्वं व्यवहारदिहेतोर्भागाधिको भवत्येव । तथा

सभाविद्यते भैषजी तस्य गृहे त्यजेत् कर्हि वित्कायमुद्गोदकानि । महा व्याधयो भीतयो चारिभूता शशी
लेशकृतसंकुटान्यष्टमस्थः ॥ ८ ॥ तयो भावगस्तारकेशो जनस्य प्रजाश्च द्विजावंदिनेऽपि सुवेति । भू
वत्येव भागाधिको यौवनादौ शरीरे सुखं चंद्रवत्साहजं च ॥ ९ ॥ भवेद्वाधवं कर्मगे धर्म कर्म समुद्रां
गजे शंतरेणादितोऽपि । नवीनां गनावैभवे च प्रियत्वं पुरो जातकं सौख्यमल्यं प्रयाति ॥ १० ॥ राम

शरीरे सुखं साहसं मनः प्रागल्भ्यं च । चंद्रवच्छोभनं । अथ वा कदाचिद्दुर्दमानं कदाचिद्द्विद्यमानं
भवतीत्यनेनैवात्वयः ॥ ९ ॥ सुखमिति । समुद्रांगजेऽपि सुते चंद्रखगे दशमगे सति धर्म कर्म पुराप
कारी सन्वाधवेभ्यः सुखं नरेशादितो राजप्रभृतिजनेभ्यः शंकल्यारामपिनवीनां गनावैभवे प्र
भुत्वे सुप्रियत्वं धृतादरत्वं । यद्वा नवीनां गनावैभवे सुरते सुप्रियत्वं सुतरां वल्लभत्वं । तथा पुरो जा
तके प्रथमसुतेऽल्पसौख्यं । यद्वा पुरो भवतीति पुरो जातको भृत्यस्तस्मिन् स्वल्पं सुखं प्रयाति प्रा

जाति १० । लभेतरति । लाभगेनेकादशस्थेऽनुना चंद्रशमि

च० टी०
६

हेरियावंगारकेभौमेसतिशक्तिमंतः। सचलाअपिअरयःशत्रवस्तदंगेरितास्तस्यांरमस्यादिभेरेवोत्सा
रिताः। संगरेसंग्रामेनतिष्ठतीतिपलायनइत्यर्थः। तदन्मनीषीविचारुर्द्धिर्मतुलेयोमात्सहजःसुखी
नस्यादितिशेषः। तथावित्तंद्रव्यं विलीयेतनश्यत्यपिपुनर्भूरिक्लवित्तलभेत॥६॥ अनुद्वारभूतइति
संप्रमेमेदनीजःकुजःस्यार्दिनांवादिनांप्रहारादित्येस्ताडनपीडनादिभिर्मुहःपुनर्भंगदःपराजय
कारीतथादंपतीघ्नःस्त्रीयुंसौर्नाशकोऽर्थालुंजन्मकुंडलिकायांसप्तमविद्यमानःस्त्रीघ्नःन्याकु
उल्याचतत्यघ्नोभवेदितिशेषः। तथानिद्वारेभूतेनानिश्चितभूतेनपारिगृहेशविवाहेनहेतु

मानीषीमुखीमातुलेनैवतद्विलीयेतवित्तलभेतार्थभूरि॥६॥ अनितुद्वारभूतेनपारि
गृहेशपयारोनवारिज्यतोनेति। वृत्तिःमुहर्भंगदःस्यार्दिनांप्रेदिनीजःप्रहारादितैःसंप्रमे
दयतिघ्नःभिः॥७॥ शुभंतस्यकिंस्वेवराःकुर्युरंगेनिधानेपिचेदृष्टमोभूमिसूनः॥ सखाकिन्न
॥ शत्रूयतेसत्कृतोपिप्रयत्नेकृतेभूपतेचोपसर्गेः॥ ८॥

नावारिज्यतोर्वापारदेतोःप्रयारोन
पात्रयानेनिवृत्तिर्नपरावत्यागमनंस्यादितिशेषःविवाहाशयाव्यापारलोभाद्वाक्कालंविदेश
स्यएवमवेदितिभावः॥७॥ शुभमिति। अष्टमेभूमिसूनुर्भूमिश्रेष्ठस्यविधानेभाग्येपिअन्येषु
भाःस्वेवराःकिंकुर्यःकुजस्यडष्टफलत्वेनशुभफलप्रतिवद्धकत्वात्सत्कृतोपिमानितोपिस
खाकिन्नशत्रूयतेशत्रुरिवाचरतिप्रयत्नेकृतेपिउपसर्गेविघ्नैर्भूययतेप्रारब्धकार्येनिघ्नाः
संभवन्तीत्यर्थः॥ ८॥ तयोभावगोइति। तयोभावगोतवमस्थोमंगलस्तनरंभाग्यवित्तभाग्ये

रामः
६

न वित्तं यस्य ते महोग्रं तेजस्विनं करोति । तथा मलो ग्रामतिष्ठति क्रूरमभवेत् । आदिमः प्रथमशालको व
नितभाता न कुतः सोदरः स्वभ्रातापिन भवेदित्यर्थः । तथा विक्रमः क्रियमा । रमारोद्यमो विपाके फल
काले तु धलाभो भवेत्तुष्टः स्वल्पलाभो यस्येति । ६ कुल इति यदि मध्यभावे दशमे नो मंगलस्तस्य कुले
किं मंगलमपि तु खस्ये भौम एव कल्याणकार्यं स्यादित्याशयोक्तिः । तथा जने भृत्यैर्भूयते । बहुभृत्यः स्या
दित्यर्थः । असौ नरः स्वत एव स्वोद्यमादेव सिद्धः संपन्नकार्यो वेतं सीयते लोके पुमंडलायते तथा वराको ही
नकुलोद्भवोपि द्वितीयः करगिरवः किमसिंह तुल्यपराक्रमः स्यादिति भावः । १० कुज इति लाभगः कुजोऽप
त्यानि शक्नुवन् शतान् पीडयेन्नाशयेत् । तथा दुर्मुखश्चाक्रोशकोपि प्रतापात्तेजोधिकत्वात्संमुखो लोके दर्श
व मले ग्रामतिर्भाग्यवित्तं महोग्रं तयोभांगो मंगलस्तं करोति । भवेन्नादिमः शालकः सोदरो वाहते विक्रमे तु
धलाभो विपाके ६ कुले तस्य किं मंगलं मंगलो तो जना जनैर्भूयते द्विः कुर्वते मध्यभावे यदि स्यात् । स्वतः
सिद्ध एवावतं सीयते सौवराकोपि करगिरवः किं द्वितीयः । १० कुजः पीडयेत्लाभगोऽप्यं त्यशत्रुर्भवेत्संमुखो
दुर्मुखोपि प्रतापात् । धनं वर्द्धते गोधनैर्वाहनैर्वा सहस्रं न्यतार्थं धैर्यं न्यभावात् । ११ वृथा किं वदंती भयं द
स्युतो वा कलि वारिभिर्देहदः खंचनित्यं । सत्ता रव्योपितत्स तो लोदघातैः कुजो द्वादशेऽर्थं स्पनाशं करोति । १२
नीय वक्रो भवेत् । गोधनैर्वा निमित्तै रर्थार्थोऽपि दिव्यायारेण धनं यैः न्यभावात् नुगलीति लोकप्रसिद्धादर्थं न्य
न्यता इव्यहीनता च स च्छेदे क्वारं भवेत् । ११ वृथा किं वदंतीति द्वादशे व्ययभावगः कुजो र्थस्य इव्यस्पनाशं क
रोति । तथा शतासं द्रोपि लोहघातैः शस्त्रप्रहारैस्तत्स द्यत स्तेनघातक द्योतन सह वर्तमानः सक्षतः सनरो
ऽरिघातको भवेति भावः । मृधा किं वदंती भयं मिथ्या जनश्रुतिः भीतिर्दसुतश्चौरा इयं वा कलिः कलहो भ

च. टी०

वुधो मूर्तिगति। **वुधो मूर्तिगो** लग्नस्थो न्यरिष्टमन्यगृहजनितदोषमार्ज
येन्नाशयत्। **वरिष्ठाधियः** श्रेष्ठवुधयः स्युः तेजसादिव्यवामी करीभूतदेहाः उत्तमवर्गानिभय
शराः चिकित्साविदो भिषग्विद्याकुशलाः वैखरीवृत्तिभाजो वैखर्यालेखनव्यवहाररावृत्तिः
कुटुंबयोषणादिकानां भजति तेथवा वैखरीवृत्तिलिखनवृत्तिमाश्रिताः दुश्चिकित्सादुःसाध्याभरति १
धनेति। धनेद्वितीयभावेवुधेसति अयनरावुद्धिमान्वाहतेजाः भुजप्रतायवान् सभासगतः पंडितस
माजस्यो व्यास एव भास तेशोभतेरुत्पुष्पमालकारः भोगतः षड्पदोभ्रमरः सर्वभोगविषयसंग्राहीत्यर्थः
तद्वत्कल्पवृक्षस्य पृथुदारताकुलदानशक्तिमत्त्ववुधेः शंडितैर्भरणपतेवर्गाते २ वरिष्ठाभिजिता इति तृतीयेवुधेस

वुधो मूर्तिगो मार्जयेदन्त्येरिष्टं वरिष्ठाधियो वैखरीवृत्तिभाजः जनादिव्यवामी करीभूतदेहाश्चिकि
त्साविदो दुश्चिकित्सा भवन्ति १ धनेवुद्धिमान्बोधनेवाहतेजाः सभासगतो भासते व्यास एव यथोदा
रताकल्पवृक्षस्य तद्वद्वधैर्भरणपतेभोगतः षड्पदोभ्रमरः वरिष्ठाभिजिता परापकृष्टतिशीलो वशित्वं
धिपादुर्वशीनामुपैति विनीतोपि भोगे भजेत्संन्यसेद्वा तृतीयोत्तुजे राशितो ज्ञेयतावत् ३ ३ ३

ति वरिष्ठाभिजिता परापजीवितां भिजितपस्नेहेन परापकृतां कथं विक्रयकारिणां वृत्तिं व्यवहारं शीलयति भजयंती
तिसयथोक्तः ॥ विनीतः शीलवान्स न दुर्वशानामवश्यं धिया स्ववुद्ध्या वशित्वं वशकरित्वमुपैति अनुजे
भ्रातृभिर्लतावदल्ली विदुमरवाशितो वेष्टितो वैष्टिः तिभागं वदविषया तु भवं भजेत् वानंतरार्थः भोगानंतर
मंते वयसि संन्यसेत्यजेत् विषयानिति शेषः यद्वा सहेजैर्लतावदाश्रिते संकटं प्राप्ते विषयानत्यजे
दितित्वयः ३ चतुर्थेति वंङ्गो वुधो यदि चतुर्थे चरलदा चारुमित्रः ससुहृद्भूमिना र्थागारा
स्य राजद्वारस्य विशयाधिकत्सर्वाध्यक्षो लेखकः शोभनवर्गा

रामः

७

लेखो भवेद्वाथ वातदा शायुरैस्तदा प्रितै रन्य लेख्याधिधि कारिभिस्तदुक्तं तन्मुखनिर्गतवाक्कोलिख्यत्
 इति लडः यै लडः च पुनः पेटकं धनं पित्रोपार्जितं धनं नो भवेत् पितृतापक्षीनस्य दित्यर्थः ४ भवेदिति पंच
 मेरोहिरो ये रोहिरापयेत्येव धेसति आदिमे प्रथम वयसि पुत्रगर्भे नतिष्ठेत् न स्यात् जातश्चेत्त्रियते स्यात्
 त्यं वास्यात् मेधाधुक् रियसंपादयत्री द्व्यार्जन कुरा शाभि वारमभि चारै र्मारो चाटनदिभिः सवर्तमानं
 केतवं घलं कियदपरिमितं विद्यत इति उधै होरा विद्भिर्भरणपते कथ्यते ५ विरोध इति उधै शत्रुभावे षष्टे
 स्थिते सति जनेन विरोधो जनेः कलहो रिपूरां निरोधः प्रसह्यं कोरोगहस्थापनं अनिलानां वायूनामवरोधो वा
 चतुर्थे चरे चंद्रजे श्वासमित्रं विशेषाधिकारः इमिना यांगरास्य भवेत् लेखकोलिख्यते वातदुक्तं तदाश
 पेटकं पेटकं नो धनं च ४ भवेत्तस्य मेधार्थसंपादयत्री उधै र्भरणपते पंचमेरोहिरो ये कियदि घृते केत
 वं साभिचारं वयस्यादिमे पुत्रगर्भे नतिष्ठेत् ५ विरोधो धनीनां निरोधो रिपूरां प्रवोधो यतीनां चरे
 धो निलानां उधै सद्यं व्यावहारो निधीनां वदर्थं शक्तं संभवेच्छत्रुभावे ६ सुते शीतगोः सप्तमेशं यु
 युतावध को हृदयार्थः जतीनां संन्यासीनां प्रवोधो ज्ञानं संभवेदस्येति शेषः तथानरो निधीनां इ
 व्याकाशरां सद्यं व्यावहारति दधाति तिसः वलात्स्वसामर्थ्यादर्थं रुद्रव्योपार्जनकः संभवेत्
 ६ सुते शीतगोरिति सप्तमेना संगतः उदितः शीतगोश्चंद्रस्य सुतः पुत्रो वधो युवत्याः स्त्रिया
 शं सुखं परं भोगे रतिसमये तु घं स्वल्पकालस्थायि वीर्यं वीजे च विधत्ते तथा हेमवत् सुवर्णं तु
 ल्यं देहशोभां शरीरकांतिं तत्संयदस्तस्य प्रियो वा अनुकर्तुमनुविधातुं न शक्नोति न समर्थो सुते
 शीतगोः सप्तमेशं युवत्या विधत्ते तथा रुद्रवीर्यं

वत्या विधत्ते तथा रुद्रवीर्यं ४

च० टी०
८

३

भवत्यन्यदतिशेषः तस्य कान्तिर्लक्ष्मीर्वाऽतिशेषास्यादित्याशयः अस्तौ तो वुधस्तु सर्वफलं विफलं द
धातीत्यर्थः ७ चिरं जीविनूदति रेघुगेरजपुत्रेष्टमस्ये चंद्रमुते सति शतं जीविनः शतायुषः इह स्वदेशे दे
शांतरे विविशुता विख्याता स्तेनराज्यादाज्ञः सकाशादिक्रयाद्वरान्निधानं द्वयसं चयं युवत्पुङ्गव
कीर्तिं स्त्रीकेलिमंतर्मनसि प्रीतिः सुखं लभते प्राप्नोति ८ वुधरति धर्मगेन वप्रस्ये वुधे धर्मशीलो भवे
तथा ति धीमान् अतिवृद्धिमान् तथा दीक्षितः सोमयाजी स्वर्धुनी स्नातको गंगा स्नानवती भानुवक्त्रलो
द्योतकस्ववंशप्रतारकः भूमिपालादन्त्यादपि प्रतोपेनाधिको दुर्मुखानां मुखरुज्जनानां बाधको हि स
को भवेत् ९ मितं संवदेदिति कर्मगे दशमस्ये वुधे पितुः संपदो विशेषात् पूजनी यो लोकमान्यः नीतिचंडा

अनस्तंगते हेमवद्देहशोभान् क्रोतितत्संयदो मानकर्तुम् १० शतं जीवितो रं धुगेरजपुत्रे रवदेशे
च देशांतरे विश्रुतास्ते निधानं नृपादिक्रयादालभते युवत्पुङ्गव कीर्तिं शक्तिमन्तः ८ वुधे ध
र्मगे धर्मशीलो धीमान् भवेद्दीक्षितः स्वर्धुनी स्नातको वक्त्रलोद्योतक इति भानुवक्त्रमिपाला
त्यतायाधिको बाधको दुर्मुखानां ९ मितं संवदेन्नो मितं संलभेत प्रसादा दिवै कारिणी राजवृत्तिः पि
तुः कर्मगे पूजनीयो विशेषात् वुधे संपदो नीतिचंडाधिकारात् १०

धिकारात्प्रसादादिवै कारिणी नि

गृहानुगृहविकारवती सौराज्ये शुभरात्वे इति व्यवहारो यस्य सः मितं संवदेत् न वा चालः स्यात् नो मितमप
रिमितमर्थो द्वयंगजाश्वादि संलभेत १० विनारति लाभभावे स्थितं भेषजातं तारापतिपुत्रं विना लाभोद
व्यप्राप्तिर्न लाभरापमनोहारित्वं नानरापमृगारुहित्यमस्ति कन्यको द्वाहनं कन्याविवाहकरणापूरामनोर
था भवन्ति भस्मुरावाप्सणास्तुक्तरक्षाः कथं भवन्ति अपित्वेकादशस्य वुधे एवैतत् सर्वलाभादिफलं स्यादि

न च विदित्यस्य दशेशी तं पुत्रं न्मा वुधो न च त
स्यर्थः न च विदित्यस्य दशेशी तं पुत्रं न्मा वुधो न च त
रामः

स्यग्रहं भूमिदेवावाप्यशाः कथं भजंति गच्छंति रतो सग्रमे वैरिणः कस्मा जीति मायांति शरः को हिररापा
दिसमनुभूयात्संचितद्रव्यस्य सयं कुर्यात् अपि व्ययस्येव धेफलमिदं स्यादित्यर्थः १२ रतिबुधभावफलं
अथ गुरुभावफलम् गुरुत्वमिति लग्नगे देवपूज्ये गुरौ सुवेधी वस्त्रालंकारेण शोभा व्योदिव्यदेहः सुंदर श
रीरः सुखी विषादरहितोऽल्पवीर्योऽल्पबलोनरस्तथा गुरौ पारित्य लोकरं जनदिभिर्गुरुत्वं कुरुमानत्वं
भावनीयारलौकिकी गतिर्भविष्यत्स्वर्गवासरूपा भवेदिति शेषः वसुनिधः नानि शंक्तेन भोगेन व्ययं व्रजंति
१ कवित्वेति कुड्वेद्वितीये गुरौ सति कवित्वे काव्यकरणो मतिः दंडनेतृत्वशक्तिः न्याधिकारकरणा

विना लाभभावस्थितभेशजातं न लभो न लावल्पमात्रापमस्ति कृतः कल्पकोदाहदानं च देयं कु
तो भसुरास्त्यक्तस्मा भवेति ११ न चेद्वा दशोयस्य शीतांशुजन्मा कथं तद्ग्रहं भूमिदेवा भजंति रतो वै
रिणो भीतिमायांति कस्मा इत्यर्थकोश शरः को न भूयात् १२ इति बुधभावफलं गुरुत्वं गुरौ लग्न
गे देवपूज्ये सुवेधी सुखी दिव्यदेहोऽल्पवीर्यः गतिर्भविनीयारलौकी विचिंत्या वसुनि व्ययं शंक्तेन व
्रजंति १ कवित्वे मतिर्दंडनेतृत्ववृत्तिर्मुखे दोषव्यधीघ्रभोगांत एव कुड्वे गुरौ कष्टतोऽलब्धि

सामर्थ्यं मुखे दोषधग्वाचालो वक्त्रो गीवाशीघ्रो भोगांतः सुरतांतो यस्याऽल्पवीर्यत्वात्सः कष्टतः प्र
यासेन द्रव्यलब्धिः स्यादिति शेषः सदैव यत्नतोऽपि धनं नो विष्णुमे न्नस्थितं लभेत् २ भवेदिति यस्य
उच्चैः कपगस्तीयस्यो देवमंजी गुरुः सनरो लघूनां सुद्राणां मध्ये लघीयानतिशुद्धः सो दमराणां भ्रातृ
णां मुखे कल्याणकारी कृतघ्नोऽकृतज्ञो भवेत् तथा मित्रसार्थे हितवर्गे मैत्री नाललादौ दयभाग्ये
न जातिराजसमागते पितृदर्थलाभो न भवेदित्यन्वयः ३ ग्रहद्वारत इति चतुर्थे गुरौ ० ०

च० श० सति द्विजोच्चारितो विप्रयति तो वेदघोषो वेदोक्ता शीर्वादिसंज्ञा ध्वनिः तद्वत्त एव गृहद्वारतो वाजिघोषो भौहोच्चारि
 तः शब्दः श्रूयते लिङ्-थेलट्। प्रतिस्पर्द्धिनः शक्तोऽपि परिचर्यं कुर्वते। तथैर्गते मनस्तं सोऽदेर्गस्यात् असंतोषा
 दिति भावः ४ विलासे मतिरिति। उद्दिगे देवपूज्ये च भोगे मतिः विलासे भोगे मतिः जल्पे वाक्ता कल्पकस्तार्कि
 कोलेखकः सुलिपिः। फलस्य पक्वकाले फलोपद्रवः कार्यविघ्नः सुते विद्यमाने सहायभूतेऽपि निदाने य

स्तथानोधनं विप्रमेघमन्त्रतेऽपि ॥ २ ॥ भवेद्यस्य डश्चिक्त्स गोदेवमेत्री लघूनां लघीयान्मुखं सोद
 राणामुत्तद्यो भवेन्मित्रसार्थेन मेत्री ललाटे द्येय्यर्थलाभेन तद्वत् ॥ ३ ॥ गृहद्वारतः श्रूयते वेदघो
 षो गृहद्वारतो वाजिघोषो हितावत् ॥ तथा स्पर्द्धिनः कुर्वते परिचर्यं चतुर्थैर्गते तत्प्रमं ॥ तर्गते च ॥ ४ ॥
 विलासे मतिर्बुद्दिगे देवपूज्ये भवेज्जल्पकः कल्पकोलेखको वा ॥ निदाने सुते विद्यमाने वि
 भूतिः फलोपद्रवः पक्वकाले फलस्य ॥ ५ ॥ रुजार्ते जिनानी रुजः संभवेयुः रिपौ वाक्पतौ श
 उहं हतत्वे मेति ॥ स्वबुद्ध्या चरेत्कर्मकस्तस्य जेता लादर्थं कृन्मा तुलादेरभावः ॥ ६ ॥ मतिस्तस्य वदी
 विभूतिश्च वदीरतिर्वै भवे कामिनी मानवदी ॥ गुरुर्गर्वदधस्य मित्रभावे ॥ सापिं डाधिको खण्डं दप
 रिरागमेतस्यैव भूतिर्द्वनसमृद्धिर्भवेदिति सर्वत्र शेषः ॥ ५ ॥ रुजार्त इति ॥ रिपौ यद्येवाक्पतौ जीवे रुजार्ते रो
 गपीडितोऽपि शत्रुहं हतत्वं शत्रुहननसामर्थ्यमेति प्राप्नोति ॥ वलडि चेतो ररोतस्य को जेतान कोऽपि पर
 जयकारीत्यर्थः ॥ महिषादिभिः शर्मभागवतायस्य सः तथामातुलानां नतधर्म जनन्याः मातुः रुजः सं
 भवेयुः ॥ ६ ॥ मतिरितिया मित्रभावे सप्तमेयस्य गुरुस्तस्य वदी मतिः विभूतिश्च धनादि समृद्धिर्वदी वदला

सा भूमिनी कामिनी नारतिः प्राप्तिः
 ७८ मः

सुरतं वा वदो स्वल्पा गर्वकृदभिमानवान्सपिंडाधिको गोत्रजैः सवलः अखराः सौंदर्यादिगुणापूराः
 केदप्यः काम एव भवेदित्यस्य सर्वत्रान्वयः ॥ ७ ॥ चिरमिति यस्य मृत्युगोष्ठमस्योगरः सनरः यैस्ते के गेहे
 चिरं वडकाले वसेन्नो तिष्ठेत् वैकुण्ठगता देदोते विष्णुलोकगामी वयु एव कारेण धीतस्य देहं शरी
 रमिति नोतद्देहं स्वकृतमपि गृहं चिरं श्यायिवडकालमेकत्र वासी चिरं जीवीवानेत्यर्थः ॥ तथा तस्या
 गं नीरोगं रोगरहितं चिरं नो भवेत् ॥ ८ ॥ चतुर्भूमिके इति धर्मगेन वमस्येगुरौ भूमीपते वल्लभो मदाल
 स्यतो मदेतानवधानेनालस्येन च धर्मवैगुण्यकारि संध्यावन्दनादिनित्यकर्मरोगि लोपकारो भवेदिति

चिरं नावसेत्येत्के चैव गेहे स्थितो श्यायिनी नो चिरं गेहमध्ये ॥ चिरं नो भवेत्तस्य नीरोगमं मेग
 र्मृत्युगोष्ठस्य वैकुण्ठगता ॥ ८ ॥ चतुर्भूमिके वभवयस्य भूमीपति वल्लभो वल्लभ भूमिदेवाः
 गुरौ धर्मगे बांधवा वा विनीता मदालस्यतो धर्मवैगुण्यकारो ॥ ९ ॥ ध्वजामंडपे मंदिरं चित्रशालं
 पितुः पार्वरासस्यते जोधिकं च ॥ अतुष्टो भवेच्छर्मरा पुत्रकाराण्यवेत्प्रत्यहं प्रस्थसामुद्रमन्नु

शेषः तथा तस्य भूमिदेवा विप्रावल्लभा बांधवाश्च विनीताः शीलवन्तः सुस्तद्देहं च चतुर्भूमिके चतुःखं
 डकं स्यादिति शेषः ॥ ९ ॥ ध्वजामंडप इति ध्वजामंडपे ध्वजा शोभिते जनाश्रये सभास्थाने चित्रशालं
 नानाचित्रहताः शालाखिदारकाग्रहायस्मिन्स्तनं मंदिरं भवनं पूर्वजेभ्योऽपि पितुस्ते जोधिकत्वं प्रतापा
 धिकत्वं मुभयोभ्योऽपि स्वल्पतेजस्वित्वं वा स्यादिति शेषः ॥ तथा पुत्रकारां शर्मरा सुरवेन तुष्टो न भ
 वेत्सुतद्वेषी स्यादित्यर्थः प्रत्यहं प्रतिदिनं प्रस्थघोडरापलयपरिमितं सामुद्रं लवरायस्मिन्नेतावत्यपरिम

तमन्वत्तमहानस्येव वदन्

च. टी.
१०

जयेदिति भावः इदेकः दशमस्थगुराविति प्रकरणात् ज्ञेयं । अथवा ध्वजामंडप इत्यत्र गुरौ कर्मभेद इति
पाठः १० अकुप्यमिति लाभे गुरुश्चेत् किमकुप्यं स्वर्गारूपादि न लभ्यमपि सर्वलभेत् । अन्ये प्रसिद्धा ।
अष्टमुनींद्रा अष्टौ वैद्या करणास्तधीमंतमष्टावधानं वाचदंति । पितुर्भारभृत् पितुः पोषकः तस्य स्वामा
जा औ रसपुत्राः पंचस्युः तदर्थस्तद्धनं परार्थोऽन्यभोगायनवैभवाय । दानधर्मभोगार्थं भवेदित्यर्थः
कार्यरूपं स्यादिति भावः पितुर्भारभृत्वं स्ववर्गाय तत्त्वमिति पाठो वा ११ यश इति । यदा व्यये द्वादशे
जीवश्चित्तस्य साभिमाने सगर्वे स ह्यये मतिः । कीदृशी किंतु कुबुद्धिरेवायेनार्थस्य परमार्थरूपपरत्वे

अकुप्यं च लाभे गुरौ किं न लभ्यं वदंत्यस्य धीमंतमन्ये मुनींद्राः पितुर्भारभृत्स्वांगजाः पंचतस्य परा
र्थं तदर्थो न चैद्वैभवाय ११ यशः कीदृशं स ह्यये साभिमाने मतिः कीदृशी च नेचेत्यरेषां । वि
धिः कीदृशोऽर्थस्य नाशो हियेन त्रयंततद्भवेद्वादशो यस्य जीवः १२ । इति गुरुभावफलम्
समीचीनमंगं समीचीनसंगं समीचीनवक्त्रगनाभोगं शीलः । समीचीनशर्मा समीचीनकर्मास
मीचीनशुक्रो यदा लग्नवर्ती १

कस्य नाशो रथा इव हानिर्वासः कीदृशो विधिरेवेत्यर्थः ते त्रयः स
बंधुविषयकव्यः परंपंचकृता अविधि इव त्यागः एवमेते भवेयुः १२ इति गुरुभावफलम् । समीचीन
इति । यदा समीचीनः स्थानादिषु उलाढ्यः शुक्रो लग्नवर्ती तदांगं समीनं सुंदरं । समीचीनसंगः सत्सं
गः समीचीनानां सौंदर्यवातुर्यादिगुणायुक्तानां वक्त्रगनानां वदस्त्रीणां भोगेन युक्तः समीचीनानि वि
ध्युक्तानि कर्माणि युज्जदानादीनि यस्य सः समीचीनानि इह परत्र वा विषयभोगात्मकानि शरीराणि तत्क
र्मफलानि यस्य सः भवेदिति शेषः १ । मुखमिति । यस्य कुंडं वस्थितो धनः ।

रामः
१०

स्थः पूर्वदेवस्य दैत्यस्य पूज्यस्तस्य मुखं चारुभाषं सुवर्णा कमनीयापि बुद्धिश्चावि। कुशाग्रधर्मश्च।
 वासुखं विषयुजं चारुना नाशं कारारिवासांसि चारुसि वि विधानि कुडंवेन स्वजनेन किं चारुशोभनम
 पितु न किं चित्। चार्वागिकामसुवनिताभिलाषः स्यात्सुरितियथासंभवं शेषः। रतिरिति। यस्य दुष्टिक्का
 स्तृतीयस्थोदानवानां गुरुशुक्रस्तस्य स्त्री जनेरतिः प्रीतिः नो बंधुनाशः किमु तत्सुखं। तथा पुत्रसौख्येन पूर्यो
 जातमनोरथो न सेतापतिरपि दानसंश्रामकाले कातरोऽश्वरो भवेदिति सर्वत्र शेषः। महत्वाधिक इति यस्य
 तुर्यभावे सुरेज्या भृगुस्तस्य महित्वे उत्सवे त्वे पूज्यत्वे वाधिको भवेत्। रस्य तुष्टे कुडं देया लुभिर्वा निजैः स्वकीये रप
 रेश्वजनेः किं यतोऽधीनेः स्वाधितजने रयितो पायनैरनो यहाँ रेरेव पूर्णः। तप्तः जन्मतः स्वजन्म रभ्यजन

मुखं चारुभाषं मनीषा चार्वा मुखं चारु चारुसि वासांसि तस्य कुडं वस्थिते पूर्वदेवस्य पूज्ये कुडंवेन किं चारु वा
 र्वगिकामः। रतिस्त्री जने तस्य नो बंधुनाशो गुरुस्य दुष्टिक्का गोदानवानां न पूर्यो भवेत्सुखं सौख्येन सेनापतिः
 कातरो दानसंश्रामकाले। महत्वाधिको यस्य तुर्ये सुरेज्यो जनेः किं निजैश्चापरे रस्य तुष्टेः कियतोषये जन्मतः
 सेजनेन्या अधीनार्यितो पायनैरेव पूर्णः। ४। सपुत्रोपि किं यस्य शुक्रो न पुत्रे प्रयासेन किं तत्संपादितार्थः उद
 के विना मंत्रमिष्टाशनाभ्यामधीते न किं तत्कत्वि

न्यामातुः कियदपरिमितं शं मुखं पोषयेदति चापेन कुर्यात्। ४।
 सपुत्र इति यस्य पुत्रे यंच मम भावे शुक्रो न सपुत्रोपि किं पुत्रजन्म फलं नेत्यर्थः। येन न संपादितोर्थः तेन प्रयासेन परिश्र
 मेण किं मुदं किं विशिष्टोत्तरफलं मे श्रुयादिरूपमुदरत्तिः मनः संतोष रूपं च विना मंत्रमिष्टाशनाभ्यां मंत्रेण जपेन मिष्टा
 होरेण वा शक्तिम्। यदध्ययनात्कवित्वे वा व्यकरणे शक्तिर्न वेत्। तेनाधीतेनापि किम्। अर्थत्यं च मे शुक्रे सफलं पुत्रज
 न्मा र्थाजनकप्रयत्ने श्रुयकारको मे च जप रूप्तिमनस्तोषकारको तमभोजन सामग्री करणा सामर्थ्याध्ययनं
 सो भवेदित्यर्थः। ५। सदा इति दानवे ज्ये शुक्रेशु गे वष्टस्ये सुधासिक्तोऽमृतसेवु कत अमरवद् अनिवारणीय इति

चुंटी
११

यावत् शत्रुव्यपोद्भव त्यागस्तौ चोत्तमौ भवेतां स्वतो जातिगुणक्रियादिभिः श्रेष्ठोरियः सन्मार्गद्वयव्ययश्च भवेदित्यर्थः
च पुनः संपरितं कृत्य कार्यं विषये तन शेषतः भवेतः कुमं वा तजपेत्संतापमाप्नुयात् पूज्यादुरोः पूज्याय वा सौख्यं न धत्ते ६
कलत्र इति कलत्रे सप्तमेषु के सति कलत्राद्वनितायाः सुखं कलत्राद्यै रीशोपदेशात् नो सुखं कलत्रे विषयं भवेदित्यर्थः
कलत्रं श्रीशोभा र्ययोरित्यमरः कलत्रं स्त्रीरत्नगर्भं सत्युत्र गर्भो भवेत्त विलासाधिकोऽति कीडः प्रवासि विदेशगमन
शीलः प्रवासे त्यक्तः स्वल्पे यमो गरपते कथ्यते तथा के जनास्तस्मात्पुरुषा ननु मृयति तच्चतुर्थमोहिताः सुह
सैदेधेतश्रुतः सुधासितशत्रुः व्ययः शत्रुगे चोत्तमौ तौ भवेतां विषये तसंयादितं वापि कृत्यं तपेन मित्रतः पूज्य
सौख्यं न धत्ते ७ कलत्रे वरस्त्री सुखं नो कलत्रात् कलत्रं तु सुको भवेदन्न गर्भा विलासाधिको गरपते च
प्रवासी तेन मुह्यति तस्मात् ७ जनः सुइवादी चिरं वा र जीवे चतुष्पात्सुखं दैत्य पूज्यो ददाति जनप्यष्टमे क
ष्टसाध्यो जयोर्यः पुनर्वर्द्धते दीयमानं धनं रार्म ८ कविस्त्रिंशोको रोपु रे केन पौराः कुसीदेन ये वृद्धिः म
स्मै देदीरन् गृहं ज्ञायते तस्य धर्मध्वजादेः सहोत्थादि सौख्यं सखा

तसर्वं ७ जनरति जनपि जन्म समयेष्टमे दैत्य

पूज्ये चतुष्पादो गोश्वादीनां सुखं ददाति तथा सुइवादी दुष्टवाक्यश्चिरं बहु कालं वा सुखं नैव जीवेत् जयोर्यश्च
कष्टसाध्यो यत्नेन साध्यः धनं रार्म सुतम रार्मेना धर्म रार्म दीयमानं पुनर्वर्द्धते ८ कविरिति त्रिंशोको रोपु रे केन पौराः कुसीदेन वृद्धिं जीवका वृद्धिं देदीरन् न केचित्पु रे तद्धनं मृणाव्यतिरिक्ता
न संतीत्यर्थः तथा तस्य धर्मध्वजादेर्दं भि कत्वा देतो गृहं ज्ञायते प्रसिद्धेति शेषः सहोत्थारिभिर्भूतिभृत्यैः सौख्यं
शरीरे सुखं भवेदिति शेषः धर्मध्वजी लिंगवृत्तिरित्यमरः लिंगं तर्द्धमिति विषधारणं ९ भृगुरिति कर्मगोदशम

स्यो भर्गो वावीर्यं वंशवीजं शांतानकं वारुणादि । आत्मीयः स्वकी एव भ्रमो नीति विस्मरणा रूपाश्चित्तविशेषः क्षयार्थे
इव नाशाय । न वा किंप्रत्यहं विप्रवृत्त्या ब्राह्मणा जीविकया जर्जरेऽवरैः प्रतिष्ठार्थं स्थापितपरिणाम्य कैर्विवादाः दाहादकं
स्वर्गानुलामात् शतयत्नपरिमितं न वा किं । अपि तु उक्तं प्रलं सर्वमस्मादेव ज्ञानकीयप्रवृत्तिरिति पाठे तुलामानवः संकक्ष्मा
नेन ज्ञानकीयपितृसंबन्धिनी प्रवृत्त्या हीतर्न किंचित् १० न पुत्ररति । यस्य लग्ना स्ता भगः एकादशस्यो लाभदो इव ला
भकरि भर्गुस्तं नरं सुखं सुशीलं गुणा ब्यगुरौ र्युक्तं लसत्कीर्तिसत्यानुरागं कीर्तिसत्यवाक्यलोकं जनमितं महा

व भर्गुः कर्मगो गोत्रवीर्यं रूपादि क्षयार्थे भ्रमः किन्नुवात्मीय एव । तुलामानतो मारा कीयप्रवृत्तिर्जनेऽं
वरैः प्रत्यहं किं वादत् १० । गुणा ब्यं लसत्कीर्तिसत्यानुरागं महाभाग्यं मे श्वर्ययुक्तं सुखं । भर्गुर्लभगो
लाभदो यस्य लग्नात् सुखं तद्दीपचकुर्वीतं सम्पत् ११ । कं दायैति वित्तं विलीयेत नित्यं सिते दादशे के
लिसत्कर्मकरि रिति दग्धरयोनिः प्रभाभूतिशोपि प्रतपो ज्वलो मातृशीलेन तादृक् १२ इति शुक्रे भावफलम्

भाग्यमुत्तमं भाग्यवन्तं मे श्वर्ययुक्तं प्रभृत्वा व्यप्ते तादृशं समाकमहीराजानं कुर्यात्तुल्यतारतम्यात् पृथक् ।
श्वरगेव फलं स्यात् ११ । कदापि ति । दादशे सितः शुक्रो सौ के लिसत्कर्मकोडा सद्यय जनित सौख्यं गुणानां
कीर्तेश्च क्षयनाशे मित्रैर्वैरजानां विरोधं कलहं सदा करोति । तथा कदापि वित्तमेति धनमाप्नोति वित्तं
विलीयेत लीनं स्यात् । अथाधिकं सादित्यर्थः । नित्यमिति केचित्पानः अन्यतः सुगमं इति शुक्रं । अथ
शनिभावफलम् । कलाविति । तनुस्थे लग्ने कजेशनौ धनेनातिपूराः संपन्नः । अतिरूढः संतोषहीनः विषादी

देवाः विष्णुमन्त्राः अतएव शर्मकृतसर्वकारं पुत्रकर्म
मन्त्रं

अलाः स्थिरावुक्तिर्न शुद्धा कुरुतेत्यर्थः देवते देवविषये धर्मशास्त्रे धर्मप्रतिपादके वेदस्मृत्यादीनरतिः प्री
तिः विश्वास इति यावत् तद्वत् मित्रतो विचारविषये मित्रतो मित्रेण कलिः कलहः क्रोडपीडाकुसुविषये ले
शस्तस्य साधितिशेषः ५॥ रियोरिति यस्मिन् शनौ यद्यभवत् तदनस्य सूर्यस्य पुत्रो भवेत्तस्यारेः शनौ भूयते राजश्री
रतः सकाशाद्गीतयः किमपि तु नेत्यर्थः युद्धे रोगादे योद्धाप्रतिवादी सन्तु खोन भवेत् बलाद्धितः कोरप्रभ
तिचतुष्पात्सुखमातुलानो विनाशश्च भवेत् सुदारा इति शनौ फनगे सप्तमस्य सुदाराः शोभनस्त्रियः सुचारु
मित्रं सुहितकारी चारुचित्तं न्यायार्जितद्वयचिरं बहुकालं न सदेतत्सु खन भवेदित्यर्थः दंयती खीपुस्वावापि
शनौ पंचमेव प्रजहेतुः खं विभूतिश्च लानिश्च लातस्य बुद्धिः रतिर्देवने धर्मशास्त्रेन तद्वत् कलिर्मित्रो मित्रतः
क्रोडपीडा ५॥ रियोरजतश्चौरतौ भीतयः किंयदीनस्य पुत्रो भवेद्यस्य शनौ बलावुद्धितः कोररोगात्सृजे
ताय हिष्यादि शर्मनतन्मातुलानुम् ६॥ सुदारा न मित्रं चारुचित्तं फने मदेगदपतिरोगरूपो अनुत्सा
हसाफल्यरुद्धीनवैताः कुतो वीर्यवान् विद्वलोलुपं व्यात् ७॥ वियोगो जनानामनौपाधिकानां विनाशो
धनानां तथायस्य न स्यात् शनौ रघुगे व्याधितः सुददर्शी तदग्रे जनः कैतवकः करोति ८॥
रोगयुक्तो स्यात्तमिति शेषः तथा अनुत्साहसाफल्यरुद्धीन निरंतरमनुत्साहीहीनचेताः हीनचेतोमानस्य
स्यसः विद्वलो किं वित्करः लोलुपोतिरुहः कुतो वीर्यवान् स्यादित्यस्य सर्वत्र संबंधः ९॥ वियोग इति शनौ र
धुगेऽष्टमस्य अनौपाधिकानामुपाधिरहितानां जनानां वियोगः तत्सगाभाव इत्यर्थः धनानां विनाशो यस्य न स्या
त्सकः तथा व्याधितः सुददर्शी परदोषान्वेषी तदग्रे न्योजनः कितवधूतभावो किं करोतु महाधूतोतिधूर्तवित्सा

विष्णुमन्त्राः अतएव शर्मकृतसर्वकारं पुत्रकर्म
मन्त्रं

चंटी०
१३

दायतिरेव वा स्यात् ॥ ८ ॥ अजातस्येति यस्य कर्म गोदशमस्थो मेदस्तस्य माता अजा घृणी मातुर्भावेन तस्या एव दुग्ध
पानं स्यात् ॥ वातरेव स्वभुज एव धनो पूजकत्वेन पिता बाले एव तत्तपि त्रौर्नाशो भवेदिति भावः ॥ तथा धिपत्या कोष्ठ
पालाच्च दैह तो वृथानिष्कारणं सर्वतः सर्वेषु लोकेषु डकर्मता उन्नतं दंडादिशानैः क्रमेण विग्रहे जयः शर्म सुख
मेधते कर्तते जीविके जीवनेति ॥ सुता स्वल्पचेतनत्वादित्याशयः ॥ सुको धार्थदशमस्थ शनेः ॥ पद्यांतरमाह
शनाविति ॥ व्योम गोदशमस्थ शनौ मातु सुखं विंदते किं पित्रा जनकेन च ॥ शेषव शिशोर्भावो बालकौ डानो दृश्यते
मृतिस्तस्य पितृत्वा न तित्तं तु शीलं रतिर्योगशास्त्रे गुरोराजसेपि सुहृत् पुत्रतोऽखितो दीनफलः शनि
धर्मगो कर्म शर्म कृतसंत्यसेदा ॥ ९ ॥ अजातस्य माता पिता करे व वृथा सर्वतोऽप्ये कर्म धिपात्या शनैरेव ते कर्म
गेशर्म मंदे जयं विग्रहे जीविके ॥ नाधिकारः ॥ १० ॥ शनौ व्योमगे विंदते किंच माता सुखं दृश्यते किं जनेता निधिः
स्था स्यापितो वा पिता वा कृषिप्रराशेऽप्यु वं दृश्यते दैवतो वा ॥ ११ ॥ निधिस्थापितो वा कृषिप्रराशो भवेद्
सुतो दैवतो वा ॥ शनौ व्योमगे विंदते किंच माता सुखं शेषव वीक्ष्यते किं जनेता ॥ १० ॥ स्थिरं वित्तमायुः स्थि
रमानं संच स्थिरानैव रोगादयो न स्थिरारिः ॥ अपत्यानि भूरः शतैरेक एव प्रपंचाधिको लाभगे भानुपुत्रे
किंतु तन्नेत्यर्थः ॥ तथा तत्तपि त्रिा स्यापितो निधि इव्या करः स्वयं वा पिता सुवीजे रुत्यादिता कृषिश्च
दृश्यतो दृश्य निमित्तो न स्वचक्र परचक्रादिना दैवतो जलाग्न्यादिभयेन वा ध्रुवं निश्चितं प्रराशेत् ॥ १० ॥
निधिस्थापित इति ॥ लाभगे भानुपुत्रे शनौ वित्तं स्थिरं निश्चितं मायुः स्थिरं वृद्धलमानं संच स्थिरं स्वस्थ
रोगादयो न स्थिराः ॥ आरोग्यं स्यादित्यर्थः ॥ अपत्यानि संतानानि नास्थिरारिः संतानशोकः स्यादिति
भावः ॥ शताघतं संख्यमनुष्ये भोपि प्रपंचाधिको रागद्वेषो ययौ एको मुख्यः ॥ अरश्च स्यात्सुयित्यर्थः ॥

अथोपनिषत् ॥ ११ ॥
१३

विनष्टरति। व्यवस्येद्वादशस्येसूर्यसूनौ सति अशूरः कातरोनिष्ठुरोनिर्मलो निस्त्रयोनिजोर्लैवहिः परदेशेप्रस
 न्नो गृहेनेप्रसन्नरूपः मंदनेनेरिपुध्वंसकश्च। सशानिलेग्नयः सन्वयगश्चेततदोवैभवं समर्चयितहेतुः यज्ञा
 शनि र्थमेवभवेदितिसर्वत्रान्वयः इति १२ इतिद्वादशभावंफलम्। अथराहुभावफलं। स्ववाक्केरति। यस्यलग्नेन
 मोराहुः सनरो भग्नारिवीर्यः पराजितशत्रुवलोयतः समर्थः। तः परेषांप्रभावान्प्रभेत्तानिप्रतोपानिस्वतेन सोहे
 तोः समाश्रयेत। आवेस्तिरस्कर्यज। स्वात्स्वजातीयान्परार्थान्परस्वानिचसाधयेदात्मसात्कर्यात्। भूदिदो
 विनष्टोभवेन्निष्ठुरोनिस्त्रयोवासचेत्लग्नयेवैभवंयत्नेहेतुः। प्रसन्नोवहिर्नो गृहेमंदनेनेरिपुध्वंसकश्चिफेगः
 पंगुरेव १३ इति शनिः। अथराहुः। स्ववाक्केसमर्थोपरेषांप्रतापान् समाश्रयेत्सोधयेत्स्वापरार्थान्। तमो यस्यल
 ग्ने सभग्नारिवर्गः कलत्रेधृतिभूरिदोरोपियायात् १४ कुंडं वेतमोमर्षिभूयात्कुटुंबं सुदीयान्पथानिर्भयोवित्तपालः
 स्ववर्गपरा शोभयं शस्त्रपाशो रवश्चलभेत्पारवश्यंरवलेभ्यः १५ नसिंहो ननागो भुजाविक्रमेण प्रयाति ससिंहो सु
 तेतत्समत्वं तृतीये जगत्सोदरत्वं समेति प्रनातोपि भाग्यं कुतोयत्नेहेतुः १६
 मसंतोषं यायात् कामाधिकः स्यादिति भावः १७ कुंडं वेदति कुंडं वेतमो राहुश्चेदंबं शपारवश्यं त्वं पराधीनत्वं
 काराग्रहनिवाशित्वे वा शस्त्रतोभयं वलभेत् १८ तया मरुता भाविषिता मिथ्या भावी निर्भयो भयं हितो वि
 तया लोड्यं रसकः कपरादितियावत् स्ववर्गपरा शोवंधुना शोभवेदिति शेषः १९ नसिंह इति २०
 हजन्मनितृतीये सिंहो सुते राहो भुजाविक्रमेण वाहुवलेन नानरो नागो हस्ती अथवासिंहस्तत्सम
 त्वे तत्तुल्यतां न प्रयाति २१ जगत्त्रैलोक्यं सोदरत्वं भावसमेति २२ तथा भाग्यं प्रयातोपि प्राप्ता भाग्येपियत्नेहेतुः

शनि र्थमेवभवेदितिसर्वत्रान्वयः इति १२ इतिद्वादशभावंफलम्। अथराहुभावफलं। स्ववाक्केरति। यस्यलग्नेन
 मोराहुः सनरो भग्नारिवीर्यः पराजितशत्रुवलोयतः समर्थः। तः परेषांप्रभावान्प्रभेत्तानिप्रतोपानिस्वतेन सोहे
 तोः समाश्रयेत। आवेस्तिरस्कर्यज। स्वात्स्वजातीयान्परार्थान्परस्वानिचसाधयेदात्मसात्कर्यात्। भूदिदो
 विनष्टोभवेन्निष्ठुरोनिस्त्रयोवासचेत्लग्नयेवैभवंयत्नेहेतुः। प्रसन्नोवहिर्नो गृहेमंदनेनेरिपुध्वंसकश्चिफेगः
 पंगुरेव १३ इति शनिः। अथराहुः। स्ववाक्केसमर्थोपरेषांप्रतापान् समाश्रयेत्सोधयेत्स्वापरार्थान्। तमो यस्यल
 ग्ने सभग्नारिवर्गः कलत्रेधृतिभूरिदोरोपियायात् १४ कुंडं वेतमोमर्षिभूयात्कुटुंबं सुदीयान्पथानिर्भयोवित्तपालः
 स्ववर्गपरा शोभयं शस्त्रपाशो रवश्चलभेत्पारवश्यंरवलेभ्यः १५ नसिंहो ननागो भुजाविक्रमेण प्रयाति ससिंहो सु
 तेतत्समत्वं तृतीये जगत्सोदरत्वं समेति प्रनातोपि भाग्यं कुतोयत्नेहेतुः १६
 मसंतोषं यायात् कामाधिकः स्यादिति भावः १७ कुंडं वेदति कुंडं वेतमो राहुश्चेदंबं शपारवश्यं त्वं पराधीनत्वं
 काराग्रहनिवाशित्वे वा शस्त्रतोभयं वलभेत् १८ तया मरुता भाविषिता मिथ्या भावी निर्भयो भयं हितो वि
 तया लोड्यं रसकः कपरादितियावत् स्ववर्गपरा शोवंधुना शोभवेदिति शेषः १९ नसिंह इति २०
 हजन्मनितृतीये सिंहो सुते राहो भुजाविक्रमेण वाहुवलेन नानरो नागो हस्ती अथवासिंहस्तत्सम
 त्वे तत्तुल्यतां न प्रयाति २१ जगत्त्रैलोक्यं सोदरत्वं भावसमेति २२ तथा भाग्यं प्रयातोपि प्राप्ता भाग्येपियत्नेहेतुः

च. टी. १४ चतुर्थ इति चतुर्थसुरो गृहश्चेत्तमातृनैरुज्यदेहो मातृनैरुज्यदेहो रोगं कथं स्यात्नेत्यर्थः हृदि ज्वालयामनः संतप्य
 पेनत हि शरीर शीतलं किं स्यात्स्वयं बाधिव्याधियत इत्यर्थः अथायमेष गोकर्कगोमेषवृषकर्कराशिस्थो बुधः
 ते कन्यामिथुनयोर्वासराहश्चेदन्यथोत्तमफलदस्तेनाह भूपतेर्वधुरेवातिथिप्रियः स्यादिति पूर्वगावात्वयः
 ४ सुते इति सुते पंचमभावे सिंहिकायाः सुते गृहः सत्सुतौ त्यतिष्ठत्सु हि कार्यः सुतो भूमिनी चिंतया चिंत
 तापः कोपनासैव भूमिनीत्यमरः कोउ रोगे कुक्षि व्याधौ सति आहारस्य हेतुः कारणा मोषधा कं किन्
 किमपि अर्थात् कुक्षि व्याधौ रोगो ग्निमांघव प्रापकार्ष्टवर्जलाभकारकं दैवै विना प्रपंचेन यत्त विस्तारेण
 चतुर्थे कसुरो र्थमातृनैरुज्यदेहो हृदि ज्वालयामनः शीतलं किं वहिः स्यात् सचेदन्यथामेष गोक
 र्कगोसौवधत्रगोभूपतेर्वधुरेव ४ सुते सुतौ त्यतिष्ठत्सु हि कार्यः सुतो भूमिनी चिंतया चिंत
 तापः सति कोउ रोगे किमाहारहेतुप्रपंचेन किं प्राप्तुं को हृदि वर्जो ५ वलं बुद्धिर्वीर्यं धनं तद्वशेन
 स्थितो वैरिभावे पियेषां जनानां रिपूणां मरणपदे देहदेवराहः स्थिरमानसो मातुलौ नो पितृव्यः ६ वि
 नाशे चरेत्सप्तमे चंद्रमुख्यो रुजा धातुपाकादिना चंद्रमर्दी कदाहयया लोडये जातवेदा विषो मापवादाः
 किं प्रयासो भूयात् स्वल्पलाभश्च भूयादिति सर्वत्र शेषः ५ वलमिति येषां जनानां
 वैरिभावे स्थितो राहुस्तद्विपूणां मरणपमपि देहदेव शत्रुं संघातनाशयेदित्यर्थः तथा वलं दैहिकं बुद्धिर्वीर्यं च
 तुर्थे तद्वशेन वलादाक्षिरापवशाद्धते धनार्जनं स्थिरमानसो मातुलाः पितृव्याश्च नो मृतश्च वलं मातृपि
 तृसहजाभावश्च स्यादिति सर्वत्र शेषः ६ विनाशमिति यने सप्तमे चंद्रमर्दी राहुश्चेत्कदाहं स्थापितमिति शेषः
 जातवेदा अग्निर्यथा लोडयेत्स तापयेदं विधधातुपाकादिना रुजा रोगे राते द्यव ह्यो विनाशं लभेयुः प्राप्नुयुः त

ॐ
ॐ
या वियोगायवादाः वियोगाः बंधु विन्यसदः खानिअयवादाः लोकि
मंदारामं शोभिं न प्रप्पति । ७ ।

च० टी०
१५

अथ केतुभावफलम् । यदशति । तनुस्यः शिखीकेतुः बांधवैः लेशकर्तादुःखदः डीर्जन्येभ्योभयं । मनोव्यग्रताव्याकु-
लत्वं कलत्रादिचिंतामहोद्देगताविकलता च शरीरेमादुतीवापुसंबंधिनीव्यापिनैकधनैकप्रकारस्यादित्यर्थः । धने इति
धनेकेतुरव्यग्रताकिंनरेशाद्राज्ञः धनधान्यनाशः कुटुंबादिरोध इति । धनेद्वितीयेकेतुश्चेत्तदा धनविषयेन रेशाद्राज्ञः सका-
शद्व्यग्रताकिं । किंतु व्याकुलताैव । धान्यनाशः कुटुंबादिरोधः । मुखनाभयं किं । मुखं नैरुज्यं किं वा संहतं च चः शोभ-
नं काक्यमपितु न स्वर्गहे भवेगे सौम्यगे हे कन्या मिथुनयो राय्यति सौरव्यं भवेदिति सर्वत्रान्वयः । अत्र श्लोकद्वयेपितदा-
लग्नगाः केतव इति केतुः धनेकेतुरेकवचनपाठश्चित्पः । कांतिमेडलसंपातयोरवरुहकेतुसंज्ञयोः स्थानग्रह

यदालग्नगाः केतवा लेशकर्ता स रोगादिभोगाद्भयं व्यग्रतां च । कलत्रादिचिंतामहोद्देगता च शरीरे वि-
बांधान्यथामारुता च ॥ १ ॥ धनेकेतवो धान्यनाशं धनचकुटुंबादिरोधं तृपाद्व्यचिंतो मुखे रोगदाः सत्त्व-
तनैति भाष्यं यदा त्वर्गहे सौम्यगे हेतु सौरव्यम् ॥ २ ॥ शिखी विक्रमेशत्रुनाशं विवाहं धनं भोगं भव्यते जौधिकं
च । भवेदंधननाशस्तदा वाहपीडाभयोद्देगता मानसेद्देगता च ॥ ३ ॥ चतुर्थ्यमातुः सुखं नोकदाचित्सुहृद-
र्गतो पैत्रकं नाशमेति शिखीबंधुहीनो सुखं स्वोचगे हे विरनो वसेत्सर्वद्व्यग्रता च ॥ ४ ॥

रत्वेन सिद्धांतोक्तेरेकवचनस्यैव वितत्वात् केतना सहितोक्तवद्वत्वं तत्त्यात विषयं विज्ञेयं स्थानमि-
ति ॥ २ ॥ शिखीति । विक्रमे तृतीये शिखी धनं भोगं विषयं सुखं भव्यते ज एतत्रयमप्यधिकं शत्रुनाशं च पुनर्वि-
वाहं सुहृदगर्गनाशं वाहपीडासद्वभयोद्देगताभिराकुलं विधत्ते ॥ ३ ॥ चतुर्थ्ये इति । चतुर्थ्ये शिखी चेन्मातुर्न सु-
खं सुहृदगात्कदाचि नो सुखं पैत्रकं पितृसंबंधिधननाशमेति । स्वर्गहे विरनो वसेत् वासश्चेद्व्यग्रता
व्याकुलत्वं स्वोचगे हे । स्वो चे स्वर्गहे वा शिखी नितु बंधुवर्गात्सुखं भवेदिति सर्वत्र शेषः ॥ ४ ॥

रामः
१५

यदा इति । यंच मेय दाराह पुष्टं केतुः प्रयाति तदा सादरे भात विषये घातादिक संघातेन शस्त्र क्षतादिना
वात रोगे रावा लेशः स्वकुष्ठा व्यथा पीडितः स्वल्प पुत्राः अल्प पुत्राः संततिः सनरो वीर्य युक्तोऽपि दा सो भवेदि
त्यस्य सर्व ज्ञान्वयः ॥ ५ ॥ तमरति । षः भावे तम सो रा होः पृष्ठ भागे पुष्टे केता वित्यर्थः गते सति मातुलान्मात सहजान्मा
न भंगः स्वोदर दानिः रिपूणां विनाशः चतुष्पादा गोमहिष्यादीनां गजाश्वादीनां वा मुखं । तुष्ट चित्तं हीन मनः स शरीरे
स्व सदाना मयं सारोग्यं व्याधिनाशश्च भवेत् ॥ ६ ॥ शिखीति सप्तमेशिखी चेत्सार्गं चिंताभूय सावर्द्धी निवृत्तस्य परवृत्तध
पदा पंचमो यस्य केतुश्च जातः स्वयं सोदरे घातवतादिकं ॥ स्वबुद्धि व्यथा संततिः स्वल्प पुत्रा सदा सो भवेद्दीर्घ
युक्तो नरश्च ॥ ७ ॥ तमश्चायया वृष्टे शत्रुनाशं भवेन्मातुलं य द्युतो मान भंगं चतुष्पात्सुखं सर्वदा तुष्ट चित्तं नरो
गश्च देहे सदा व्याधिनाशः ॥ ८ ॥ शिखी सप्तमे मार्ग तो द्वे गता च निवृत्त च नाशो यवा वारिभीतिः ॥ भवेत्कीटगः
सर्वदा लाभ कारि कलत्रादि पीडा व्ययो विग्रहश्च ॥ ९ ॥ गुदैः पीड्यते वाहने द्रव्य रोधं यदा कीटक न्यगता युग्म
गे वा भवेद्दं ध्रुगे राहुराष्टायया च्रुजे गोभिगे जायते चार्थ लाभः ॥ १० ॥ यदा धर्म गाः केतवः लेशनाशं सुता
ध र्थी भवेत्तल्लेष्टो भाग्यवृद्धिः ॥ सहोत्थ व्यथा वाह रोगं विंते तयो दान तो हा सावर्द्धी करोति ॥ ११ ॥ गं गा शं
नस्य नाशः अथ वारिभीतिर्जल भयं कलत्रादि पीडा । व्ययार्थस्य व्यग्रता मनसः कीटकोट्टश्चिकरा शिस्थः केतुश्च
सर्वदा लाभ कारि भवेत् ॥ १२ ॥ गुदै इति । अष्टमे राह पुष्टे केतौ गुद मंशादि रोगै रवश्यं पीड्यते । वाहनादेर्भयं स्वद्रव्य
स्पर्शः कीटक न्याज गो युग्म गे तुं वृश्चिक कन्या मेष वृष मिथुन स्थे केतौ स दार्थ लाभो भवेत् ॥ १३ ॥ यदा इति । यदा
धर्म भावेन वमेशिखी तदानीं सहोत्थानां भात रणा व्यथा पीडा वाह रोग भुजे व्याधि । तयो दान तो हा स्यवृद्धिं
तत्तपसा दानेन तवा लोके उपहास्यतां विधत्ते । तथा लेशनाशो न्लेष्टो भाग्यवृद्धिः सुतार्थी च भवेत् ॥ १४ ॥ पितृरि
ति यदा कर्म गोदशम स्थो यस्य केतुः तदा तंडु भगं म सुंदरं वृष्ट भाउ । लेश भागिनं जातु कदाचिद्वाहने वाहन निमि

व० टी० १६ तं पीडितं पितुर्नेसुरखंडः खमित्यर्थः मेषवृषालिकन्यासु चेष्टुनाशं करोतीति सर्वत्रान्वयः १० सुभाग्य इति
लाभगः शिखीकेतुः १ सर्वेषां च स्तुनां लाभं करोतीति तथा सनरः सुभाग्यः सुविद्याधिकः सुगात्रः सोभनागं च तं
एव दर्शनीयो मनोहरः सुतेजाः सोभनप्रतापः सुवस्त्रोपिस्मादिति शेषः ॥ तस्मिन् संततिर्दुर्भगाभाग्रहितदेरेभ
ये पीडते च ११ शिखीति शिखीकेतुः रिष्कगः द्वादशस्य च स्तिगुह्याधिने चैव स्तिनभिरधो भागो गुह्यं लिंग
मं प्रोक्षेने चैषां बद्धैकवज्रावः तस्मिन् रुजारे गेरा पीडनं व्यथां भातुलां चर्मसुखं नैव करोतीति सर्वत्रान्व

पितुर्नेसुरखं कर्मगोयस्संकेतः स्वयं दुर्भगः शत्रुनाशं करोति ॥ हृदेवाहने पीडयेत्तातुरे कतदा वै खगे कल्प
गडसुभाजं १० सुभाग्यः सुविद्याधिको दर्शनीयः ॥ सुगात्रः सुवस्त्रः युतेजोपियस्मि ॥ हरे पीडते संततिर्दुर्भ
गा च शिखी लाभगः सर्वलाभं करोति ११ शिखी रिष्कगः पादने चैव पीडां स्वयं राजतुल्यो न्ययं सत्करो
ति ॥ रियोर्नाशं मातुले नैव शर्मरुजैः पीडयेत्तव स्तिगुह्ये सदैव १२ चमत्कारचिंतामरौ गयत्स्वगानां फलं
कीर्तितं चाशुनारायरोने ॥ पठेद्यं द्विजस्तस्य राज्ञां सभायां समक्षं प्रवक्तुं चान्ये समर्थाः १३ चमत्कारचिंता
मरोश्चार्दिकां च कासन्वयार्थप्रबोधप्रदीपं ॥ सुदैवजधर्मे श्वरो मालवीयः प्रमोदाय भूदेवो दक्षना नाम २

यः ॥ इति केतुद्वादशभावफलानि ॥ चमत्कार इति ॥ चमत्कारचिंतामरौ गयत्स्वविप्रनारायरो न जन्मनुराउलिकायां
जन्मकालभाविजं यमुलं कीर्तितं कथितम् ॥ यो द्विजः पठेत्तस्य राज्ञां सभायां ॥ समक्षं तन्मिकटे प्रवक्तुं मन्ये नैव सम
र्थाः भवन्तीति शेषः १४ चमत्कार इति ॥ इति श्रीचमत्कारचिंतामरौ चंन्वयार्थप्रदीपिकायां ग्रहभावफलाध्या

४२/न

शिखी
१६